

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Marcela Hrbková

III. ročník – prezenční studium

Obor: Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání a německý jazyk
se zaměřením na vzdělávání

Václav Havel a Charta 77

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Krákora

OLOMOUC 2011

Děkuji Mgr. Pavlu Krákorovi za cenné rady a pomoc při tvorbě této bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla veškerou použitou literaturu a zdroje v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci dne 28. června 2011

.....

podpis

OBSAH:

1	ÚVOD	5
2	RODINA VÁCLAVA HAVLA	6
3	MLÁDÍ VÁCLAVA HAVLA	8
4	DIVADELNÍ PŮSOBENÍ	12
5	DALŠÍ AKTIVITY VÁCLAVA HAVLA	14
6	PROCES S THE PLASTIC PEOPLE OF THE UNIVERSE A DG 307	16
7	CHARTA 77.....	18
8	ANTICHARTA	21
9	VÁCLAV HAVEL VE VĚZENÍ.....	23
10	DOPISY OLZE	27
11	ŽIVOT VÁCLAVA HAVLA PO JEHO PROPUŠTĚNÍ V ROCE 1983.....	31
12	ROK 1989	36
13	ROK 1990–2003	40
14	ZÁVĚR	43
	LITERATURA.....	44

1 ÚVOD

Václav Havel patří k osobnostem, které lze považovat za významné v českých i slovenských dějinách.

Václav Havel se narodil roku 1936 a vyrůstal v období komunistického režimu, což mělo značný vliv na formování jeho osobnosti především v letech dospívání. První přímý kontakt s komunisty zažil v roce 1948, když jeho rodině znárodnili majetek. Bojoval za vše, čemu věřil, a chtěl pomoci všem, na kterých bylo prováděno bezpráví. Dokázal svým nadšením strhnout velkou skupinu lidí, kteří se přidali k jeho aktivitám. Nebál se projevit svůj názor, věřil v pravdu a spravedlnost. Přestože si stoupenci komunistického režimu mysleli, že uvězněním zlomí jeho přesvědčení, protože nezvládne pobyt ve vězeňském prostředí, dokázal, že lidská vůle a odhodlání pro dobrou věc překonají všechno. I jeho divadelní hry, které se hrály především za hranicemi Československa, reflektovaly momentální stav společnosti a pocity autora z této doby.

Václav Havel vykonal pro naši vlast mnoho záslužných věcí, které měly pozitivní dopad na celou společnost.

2 RODINA VÁCLAVA HAVLA

V roce 1904 postavil dědeček Václava Vácslav Havel palác Lucerna a dva domy v secesním stylu na dnešním Rašínově nábřeží v Praze. Oba domy mají na střeše symbol zeměkoule z drátů. Do jednoho z nich, s číslem popisným 2000, se roku 1905 nastěhoval s manželkou a dvěma syny Václavem a Milošem. Vácslav Havel pocházel z rodiny mlynářů, ale mlýn nezdědil. Začal se věnovat stavařině a jeho první zakázka byla v Lomnici nad Popelkou, kde zavedl kanalizaci a položil dlažbu na náměstí.

Jeho druhý dědeček z matčiny strany, Ing. Hugo Vavrečka, prožil svůj život velmi aktivně. Podílel se na tvorbě lidových novin, za první světové války v roce 1914 narukoval jako námořní důstojník do Terstu. Po válce působil v Paříži jako zmocněnec československé mírové delegace a později byl jmenován velvyslancem v Budapešti a ve Vídni. Jeho dcera Božena se narodila 15. února 1913. Po přestěhování z Vídně do Prahy začala navštěvovat Karlovu univerzitu, kde studovala malířství a francouzštinu.

Václav Maria Havel, otec Václava Havla, se narodil 12. září 1897. Byl velmi významný stavební podnikatel. Podílel se na stavbě vilové čtvrti na Barrandově s velkým společenským areálem Barrandovské terasy. Spolu s T. G. Masarykem založil v roce 1921 v Československu organizaci Young Men's Christian Association (YMCA, celosvětová mládežnická organizace).

První manželka otce Václava Havla byla Běla Friedländerová, s níž žil pět let a manželství bylo bezdětné. Druhou ženou se stala Božena Vavrečková, která se s Václavovým otcem seznámila v Praze. Datum 24. listopadu 1934 je dnem jejich první schůzky, za necelých 7 měsíců 14. června 1935 uzavřeli sňatek na Staroměstské radnici. Jako oddávající byl tehdejší primátor B. Baxa. Na svatební cestu odjeli

do Švýcarska. Dne 5. října 1936 se jim narodil prvorozený syn, a jak bylo v rodině Havlů zvykem, dostal jméno Václav, stejně jako otec, dědeček, pradědeček

a prapradědeček. Dva roky po té 11. října 1938 se narodil druhý syn Ivan.

Po znárodnění majetku Havlových v roce 1948, které připravilo rodinu o Lucernu i o Terasy na Barrandově, se otec Václava Havla stal úředníkem a matka průvodkyní a prodavačkou suvenýrů na Staroměstské radnici. Božena Havlová zemřela roku 1969 a Václav Maria Havel deset let poté, dne 22. července 1979.

Bratr Doc. Ing. Ivan M. Havel, CSc., Ph.D. pracuje v nynější době v Centru pro teoretická studia při Karlově univerzitě, kde také vyučuje. Zabývá se kybernetikou, umělou inteligencí, robotikou aj. a působí jako šéfredaktor časopisu Vesmír. V roce 2008 obdržel Zlatou medaili univerzity Karlovy.

3 MLÁDÍ VÁCLAVA HAVLA

Václav Havel se naučil číst sám už v pěti letech a četl všechno možné. Velice ho zaujala část životopisu Františka Palackého, kde stálo: „...*již v pěti letech přečetl celou Bibli*“. Sám Bibli číst nezačal, ale díky svým ambicím, které měl už v dětství a „*chtěl být někým, kdo není slavný až po smrti*“, začal číst v deseti letech dílo od Aloise Jiráska *F. L. Věk* a při tom si šeptal: „...*již v deseti letech přečetl celého F. L. Věka*.“¹ V patnácti letech se začal zajímat o poezii. Jeho otec nerozuměl tomu, jak se do jejich inženýrské rodiny mohl narodit básník, ale „inspirace“ pocházela od Václavova strýce Miloše. Václav přečetl mnoho filosofických knih a básnických sbírek, které měli v rodinné knihovně. V téže době jej zaujaly i literární texty.

Se stejně starými kamarády založil v říjnu 1952 duchovní a literární kroužek „Šestatřicátníci“, v rámci něhož pořádali různé sjezdy a vydávali strojopisný časopis *Rozhovory* 36. Také pátrali po zakázaných a ukrytých českých literárních pokladech a zabývali se historií. Neuvědomovali si však, jaké nebezpečí jim v padesátých letech při organizaci podobných činností hrozí, jelikož jejich aktivity byly v rozporu s dobou a ideologií a mohli za ně být potrestáni. Skupina se rozdělila na dvě křídla, jedno křídlo bylo zaměřeno na politiku a společenské vědy, druhé bylo múzické, do něhož patřil i Václav Havel.

Přítel otce Ing. Václava Havla sjednal roku 1954 mladému Václavovi návštěvu u Jaroslava Seiferta. Václav Havel neváhal a hned na první schůzku přinesl své básnické pokusy. Na návštěvu jej doprovázeli jeho přátelé J. Kuběna a M. Forman.

¹ srov. Kriseová, 1991, s. 14.

Miloš Forman byl o čtyři roky starší a studoval na filmové fakultě Akademie múzických umění (AMU). Jelikož Václav tíhl k filmu, divadlu a poezii, byl rád, že se může díky M. Formanovi k těmto tématům přiblížit. M. Forman mu vyprávěl o svém studiu a o zahraničních filmech, které se v kině oficiálně promítat nemohly, avšak oni je ve škole sledovali. Jejich diskuze vedly k domluvě, že společně napíší filmový scénář a M. Forman jej potom natočí jako školní film o Franzi Kafkovi, jehož život oba velmi zaujal. Po pátrání v místě Siřem poblíž Karlových Varů, které F. Kafka navštěvoval (bydlela zde jeho sestra) zjistili, že byl zakázaným autorem, neboť ve svých dílech kritizoval společnost. Jejich plánovaný scénář však nevznikl, protože si oba uvědomili nutnost znalosti Kafka života a mnozí lidé v této době ani nevěděli, kdo F. Kafka přesně byl a čím se zabýval. Každopádně se společně dál scházeli, navštěvovali různé umělce a byli velice rádi, když s nimi chtěli mluvit nebo se s nimi stýkali častěji jako se svými přáteli.

Kromě F. Kafky byl Václav Havel inspirován rumunským spisovatelem Eugénem Ionescem a irským dramatikem a prozaikem Samuelem Beckettem. Od obou se učil absurdnímu dramatu.

První autorský a publicistický článek Václava Havla byl otisknut na stránkách časopisu Květen v roce 1955. Původně to byl dopis redakci, v němž upozorňoval na nejrůznější nedostatky, např. že se časopis nezajímá a nenavazuje na Skupinu 42². Po jeho otisknutí se rozvinula diskuze a Václav Havel se stal známým. Poté byl v roce 1956 přizván na konferenci mladých autorů na zámku v Dobříši, kde přednesl projev, který se stal ústředním tématem celé konference a byl označen jako směle kritický a odvážný. Mluvil o potlačované literatuře a básnících, kteří

² Skupina 42 je české umělecké sdružení, které vzniklo v roce 1942, sdružovala výtvarníky a literáty a teoreticky se zaměřovala na zachycení existenčních pocitů pracujícího městského člověka a jeho všedních pocitů, vycházela z tradice českého meziválečného umění a významně ovlivnila soudobý i budoucí rozvoj české výtvarné a literární tvorby. Srov. http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=132

byli zakázaní. Poukazoval na režim v 50. letech, kde převládala budovatelská tematika, především romány, a socialistický realismus. Vytýkal autorům jejich pokrytectví, protože dle jeho názoru chtějí napravovat různé omyly a přehmaty společnosti, ale nemyslí to vážně a vše zůstává při starém. Všichni přítomní byli jeho projevem zaskočení, ale usoudili, že jeho úvahy jsou pravdivé. S tímto uvědoměním došli také k závěru, že nová generace neuznává jejich ideály a že je kritizuje. Václav Havel a jeho „stoupenci“ také neuznávají filosofii Marxe a Engelse, a tím se staví do opozice. Václav Havel měl za své vzory Josefa Ludvíka Fischera a Josefa Šafaříka. Šafaříkových *Sedm listů Melinovi* představovalo pro Václava Havla velmi důležité a stěžejní dílo, jelikož je v něm za současný úpadek lidstva obviňována věda a technika. Šafařík se řídí známým rčením „Každý je svého štěstí strůjcem“ a svým způsobem odsuzuje lidi, že ze strachu propadají poslušnosti k autoritě. Od svého projevu v Dobříši publikoval Václav Havel články v nejrůznějších literárních a divadelních časopisech.

Ještě v roce 1956 se Václav Havel seznámil a navázal intimní vztah s Olgou Šplíchalovou. Olga pocházela z rodiny dělníků a právě protože pocházela z odlišného prostředí, Václava velmi přitahovala. O osm let později v roce 1964 spolu uzavřeli sňatek. Manželství trvalo až do její smrti v roce 1996. Po celou dobu byla Olga Václavovi Havlovi oporou, nikdy jej neopustila a byla tolerantní i k jeho intimním poměrům s jinými ženami.

Když Václav Havel v roce 1957 narukoval do vojenské služby v Českých Budějovicích, založil spolu s Karlem Bryndou útvarový divadelní spolek. První drama, ve kterém hrál, byla hra *Zářijové noci* od Pavla Kohouta. Václav Havel ztvárnil roli nadporučíka Škrovánka velmi věrohodně. Jeho postava byla záporná, aspirovala na funkci velitele roty, což se promítlo i do reálného života, a proto byl Václav Havel svým velitelem zbaven funkce pancéřovníka. Následovala divadelní hra *Mlýny*,

kteřou napsali společně s Karlem Bryndou, jedná se o vážné drama s vojenskou problematikou. S touto hrou objeli několik vojenských divadelních soutěží a sklidili mnoho úspěchů. Před celoarmádní přehlídkou v Mariánských Lázních si ji prostudovala Hlavní politická správa Československé armády a odhalila ironii, která zde byla záměrně naznačována. V Mariánských Lázních byl svolán „*velký tribunál*“, který Václava Havla i Karla Bryndu kritizoval za myšlenku, že voják usne na stráž, což je v armádě nemožné. Tato první Václavova hra, ve které si sám zahrál, byla důvodem k založení autorského divadla a také podnětem k tomu, že se aktivně začal věnovat psaní dalších her.

4 DIVADELNÍ PŮSOBNÍ

Koncem padesátých let došlo k rozvoji socialistického realismu, což byl základní umělecký směr, který se snažil vytvořit novou literaturu i umění a také ukázat, že člověk by měl stále rozvíjet své schopnosti, síly a být aktivní. Šlo o oslavu pracujícího člověka, o práci jako takovou a také o pravdivost, lidovost a typizaci³. A právě v této době začal Václav Havel psát své absurdní hry.

Po návratu z vojenské služby na podzim roku 1959 začal Václav Havel pracovat v Divadle ABC jako jevištní technik. V té době napsal svou první absurdní hru *Rodinný večer* (1960), což byla tragédie o jednom dějství, souběžně s touto hrou začal psát také teoretické články do revue *Divadlo*. Od roku 1960 působil v divadle Na Zábradlí nejdříve jako jevištní technik a osvětlovač, následně jako tajemník a lektor, v letech 1961–1963 zde pracoval jako dramaturg a v letech 1963–1968 jako asistent režie. V letech 1962–1966 dálkově studoval dramaturgii na Divadelní fakultě Akademie múzických umění (DAMU) v Praze. Absolventskou prací byl komentář ke hře *Eduard*, který se později stal základem pro hru *Ztížená možnost soustředění* (1968). V divadle Na Zábradlí našly své místo jeho první divadelní texty.

Některé Havlovy divadelní hry, které byly v Československu v 60. letech uvedeny:

Zahradní slavnost (1963)

Vyrozumění (1965)

Ztížená možnost soustředění (1968)

³ http://www.cojeco.cz/index.php?s_term=&s_lang=2&detail=1&id_desc=88694

Všechny jeho hry byly zaměřeny na aktuální dění ve společnosti, např. v *Zahradní slavnosti* chtěl poukázat na možnost obrody společnosti šedesátých let.

Na otázku „Jak by definoval absurdní divadlo“ odpovídá: „*Osobně se domnívám, že je to nejvýznamnější úkaz v divadelní kultuře 20. století, protože demonstruje soudobé lidství tak říkajíc v jeho „krizovitosti“. Ukazuje totiž lidství člověka, který ztratil základní metafyzické jistoty, zážitek absolutna, vztah k věčnosti, pocit smyslu. Čili pevnou půdu pod nohama. Je to člověk, kterému se všechno hroutí, jehož svět se rozpadá, který tuší, že cosi nenávratně ztratil, není však schopen si svou situaci přiznat a skrývá se tudíž před ní ...*“⁴

⁴ srov. Havel, 1990, s. 49.

5 DALŠÍ AKTIVITY VÁCLAVA HAVLA

Po událostech Pražského jara v roce 1968 byl Václav Havel pro své postoje a názory nucen z divadla Na Zábradlí odejít a jeho díla se přestala hrát. V zahraničí tomu bylo jinak. Byl uznávaným autorem a za některá svá díla obdržel ocenění, např. v roce 1968 Velkou rakouskou státní cenu za evropskou literaturu či dvakrát cenu Obie v New Yorku- první získal v roce 1969 za hru *Vyrozumění* a druhou v roce 1970 za *Ztíženou možnost soustředění*.

Proti okupaci se Václav Havel spolu s Ludvíkem Vaculíkem vyjádřili 21. srpna 1969, když se podepsali pod petici *Deset bodů* adresovanou vládě ČSSR a Ústřednímu výboru KSČ. Petice odmítala okupaci ČSSR i s jejím politickými a kulturními důsledky. Za toto veřejné vyjádření byli všichni signatáři později vyšetřováni i obviněni z podvracení republiky.

Koncem roku 1969 uspořádal Václav Havel literární sborník *Podoby 2*, v němž se objevila jména osmnácti autorů, kteří měli zákaz publikovat. Za tuto aktivitu byl trestně stíhán. V roce 1970 dokončil hru *Spiklenci*, která byla v ČSSR rovněž zakázána. Ve stejném roce byl v televizním

a rozhlasovém vysílání Rudého práva spolu s profesorem Václavem Černým veřejně zostuzován. Došlo k obnovení trestního stíhání z roku 1969

za literární sborník *Podoby 2*. Nakonec však bylo odloženo na neurčito. Václav Havel se také stal jedním ze zakázaných autorů a jeho díla byla vyřazena z knihoven.

Na konci roku 1972 vyšla další spisovatelská petice s jeho podpisem za Amnestii pro československé politické vězně. Podepsalo ji dvacet pět českých spisovatelů a byla zaslána prezidentu republiky.

Protože se stal známou osobností prezentovanou tiskem jako „režimu nevyhovující“, lidé se Václavu Havlovi začali vyhýbat,

aby neměli zbytečně konflikty s policií. Nechtěl nikomu dělat nepříjemnosti, a proto odjel s manželkou Olgou začátkem roku 1974 na chatu na Hrádečku a od února 1974 nastoupil jako dělník v nedalekém Trutnově do pivovaru, ve kterém pracoval devět měsíců. V roce 1975 založil samizdatovou ediční řadu pro nezávislou literaturu nazvanou *Edice Expedice*, v níž mj. zveřejnil dopis prezidentu G. Husákovi. Kritizoval v něm stav společnosti, která byla zbavena svobody a byla plná strachu. Ve stejném roce nastudovalo pražské amatérské divadlo *Na tahu* Havlovu hru *Žebrácká opera*. Přestože autora uvedlo jako anonymního, divadelní spolek byl perzekuován, protože se o jejím uvedení zmínilo Rádio Svobodná Evropa. Divadlo *Na tahu* se odvážilo uvést hru Václava Havla jako první po šesti letech.

6 PROCES S THE PLASTIC PEOPLE OF THE UNIVERSE A DG 307

Proces „s Plasty“ v roce 1976 byl jedním ze zlomových okamžiků, které podnítilo vznik sdružení „Charta 77“. Plastic people a DG 307 patřily k undergroundovým hudebním skupinám šedesátých a sedmdesátých let. Od roku 1974 mohly vystupovat jen na tajných koncertech a právě pro své netypické a provokativní chování byly velice oblíbené. Policie proti nim zasáhla 13. března 1976 pod záminkou veřejného ohrožování, výtržnictví a užívání omamných látek. Podle Daniela Kaisera⁵ bezpečnostní složky usoudily, že celý proces proběhne bez problému a underground bude paralyzován, ale stal se pravý opak. V procesu se angažovaly také skupiny lidí z intelektuálních kruhů, především Václav Havel a Jiří Němec.⁶, kteří se rozhodli, že „Plastikům“ zajistí zahraniční publicitu. Na tyto zahraniční články musel režim nějakým způsobem reagovat,

a proto „Plasty“ představil veřejnosti jako „*skupinu flákačů, narkomanů a psychopatů*“⁷. Dne 9. dubna 1976 došlo k zaslání dopisu prezidentu republiky, ve kterém žádali osvobození členů Plastic people, v němž mj. byly podpisy Josefa Hiršala, Jindřicha Chaloupeckého, Jiřího Koláře, Jana Patočky a Zdeňka Urbánka. Tato iniciativa byla neúspěšná. Nedlouho poté 12. června 1976 vyšlo veřejné prohlášení na obranu undergroundu s podpisy Václava Havla, Václava Černého, Ivana Klímy, Ludvíka Vaculíka a Pavla Kohouta, ale ani protentokrát se nedočkali žádné odezvy. Jan Patočka organizoval petici v akademických kruzích, ale nepodařilo se mu obstarat potřebný počet podpisů. Další dopis byl adresován Heinrichu Böllovi do SRN. Dopis vyšel veřejně v německém

⁵ Autor knihy Disident, 2009.

⁶ srov. Kaiser, 2009, s. 108.

⁷ srov. Kaiser, 2009, s. 111.

listu Frankfurter Allgemeine Zeitung⁸ s podpisy Václava Havla, P. Kohouta, V. Černého, J. Patočky, I. Klímy a J. Seiferta. Jednalo se o prosbu k Böllovi, aby podpořil jejich snahu a přimluvil se u výkonné moci za mírnější potrestání hudebníků. Jelikož se díky těmto dopisům stal případ s „Plastiky“ mediálně známým především v zahraničí, režim se rozhodl odsoudit z původních dvaceti dvou osob pouze sedm. Čtyři z nich byli souzeni v procesu v Praze ve dnech 21.–23. září 1976 a tři v Plzni. Všichni obdrželi nepodmíněné tresty- Ivan Magor Jirous, jako vůdčí osobnost skupiny, obdržel jeden a půl roku, Pavel Zajíček rok a Vratislav Brabenec se Svatoplukem Kráskem osm měsíců a František Stárek, Karel Havelka, Miroslav Skalický, obdrželi podobné tresty.

Václav Havel se domníval, že režim dosud není na proces dostatečně připraven, a proto se s Jiřím Němcem začali zabývat myšlenkou, jak využít momentální atmosféru pro dobro společnosti.

⁸ Nejdůležitější noviny Německa, které měly přesah i do dalších zemí Evropy i do USA

7 CHARTA 77

Charta 77 vznikla s cílem upozornit na porušování lidských práv. Všechna práva občanů byla obsažena v Paktu o technické spolupráci a lidských právech projednávaném na Helsinské konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) konané v roce 1975. Každý stát, který se podpisem závěrečného aktu Helsinské konference⁹ zavázal k jejich dodržování, měl zajistit lidská práva všem občanům svého území bez ohledu na rasu, pohlaví, vyznání, majetek a bohatství nebo jiné odlišnosti, a podniknout opatření, aby žádná práva a svobody nebyly porušovány. A právě proto, že tato ustanovení týkající se občanských, politických, sociálních, hospodářských a kulturních práv¹⁰ a formálně zakotvená v legislativě ČSSR dodržována nebyla a mnohdy s ní byla v rozporu, bylo nevyhnutelné, aby se tato nastalá situace začala řešit a aby došlo ke zlepšení práv občanů.

Na tomto základě vznikla neformální skupina s názvem CHARTA 77. Sdružení nebylo protistátní, ale naopak využívalo možnosti, které byly uvedeny v Ústavě ČSSR, především to, že se občané mohou se svými návrhy a stížnostmi obracet na státní orgány a zastupitelské sbory. Členové Charty 77 pouze poukazovali na nedostatky a chyby, které státní složky konaly proti Ústavě ČSSR. Základní znění Charty 77 bylo soupisem občanských a lidských práv, která měla být, ale nebyla dodržována. Charta 77 také se svým prvním prohlášením podotýká, že nejde o žádnou politickou aktivitu ani organizaci, ale chce stát upozorňovat na konkrétní případy, kdy dojde k porušení některého práva, může popř. i navrhnout řešení apod.¹¹

⁹ soupis smluv o technické spolupráci a lidských právech

¹⁰ srov. Jičínský, 1995.

¹¹ srov. Jičínský, Z., 1995.

První schůzka, na které se mělo dohodnout vytvoření skupiny, proběhla 11. prosince 1976. Kromě Václava Havla a Jiřího Němce se schůzky zúčastnili Pavel Kohout, Zdeněk Mlynář a Vendelín Komenda. Dohodli se, že sepíší základní provolání. Tohoto úkolu se ujal Václav Havel. Na druhé schůzce se k výše zmíněným přidali Ludvík Vaculík, Pavel Bergamann (jako zástupce Jana Patočky) a Petr Uhl.

Název CHARTA 77 byl přijat podle návrhu Pavla Kohouta, který se inspiroval z anglického díla Magna Charta Libertatum¹². Dalším rozhodnutím, které tito aktivisté uskutečnili, byla volba tří mluvčích Charty, což nebylo obvyklé. Jedním důvodem bylo, že všichni členové nebyli ze stejných společenských vrstev a nebyli ani stejných politických názorů a dalším důvodem mohl být fakt, že když budou různí mluvčí, mohou strhnout na svou stranu více lidí z různých společenských vrstev. Za bývalé členy KSČ, tzv. „osmašedesátníky“, byli navrženi Zdeněk Mlynář a Jiří Hájek. Mluvčím se stal J. Hájek, protože v roce 1968 působil jako ministr zahraničí, a tudíž byl známější v dalších státech, od kterých chartisté potřebovali určitou podporu, např. Rakousko, Velká Británie apod. Jako druhý mluvčí měl být zvolen nekomunista a rozhodovalo se mezi Janem Patočkou a Václavem Černým. Na popud V. Černého se mluvčím stal J. Patočka. Na místo třetího mluvčího byl navržen Václav Havel, který byl všemi okamžitě přijat, jelikož byl velice aktivním členem a dobrý řečníkem.

Na třetí schůzce konané 20. prosince 1976 byla schválena konečná podoba Základního prohlášení a začaly se tajně sbírat podpisy. Dne 29. prosince 1976 se znovu všichni sešli a začali získané podpisy počítat. Celkový počet hlasů byl 242, přičemž více než polovinu tvořili bývalí členové KSČ, kteří byli ze strany vyloučeni.

¹² Velká listina práv a svobod- anglický právní dokument vydaný roku 1215

Policejní složky se o plánu Charty 77 i o prohlášení dozvěděly 5. ledna 1977 z odposlechu Pavla Kohouta. Byl to den, kdy měla být všechna prohlášení odeslána jak všem signatářům, tak Federálnímu shromáždění a ČTK. Když Václav Havel, Pavel Landovský a Ludvík Vaculík nasedli do auta za účelem rozvozu Prohlášení, začala je Veřejná bezpečnost (VB) pronásledovat. Snažili se před nimi ujet, ale brzy je auta VB obklíčila a všichni tři byli odvezeni k několikahodinovému výslechu.

Od toho dne byl především Václav Havel vyslýchán v podstatě každý den. Byly prováděny domovní prohlídky i u Havla na Hrádečku. Dne 15. ledna 1977 byl Václav Havel, jeden ze tří mluvčích Charty 77, vzat do vazby. Jan Patočka jako další mluvčí Charty 77 se začátkem března 1977 sešel s holandským ministrem zahraničí Van der Stoelem a z tohoto důvodu byl několikrát vyslýchán členy policie. Po posledním jedenáctihodinovém výslechu jej postihla mozková mrtvice, musel být hospitalizován a dne 13. března 1977 zemřel. Charta 77 neukončila svou činnost, protože poslední mluvčí Jiří Hájek zůstal na svobodě.

Do konce roku 1977 měla Charta 77 necelých tisíc podpisů; na Slovensku neměla skoro žádné příznivce a v českých zemích vůbec nepronikla k nižší ani ke střední vrstvě obyvatelstva. Jak uvádí autor knihy *Disident*, Daniel Kaiser, „... *Signatáři se rekrutovali hlavně z kruhů, na nichž se normalizátoři vyřadili nejvíc, tedy z humanitní inteligence a politických elit Pražského jara. ...*“¹³ V jiných státech měla Charta podporu od mnoha emigrantů, např. od Pavla Tigrida.

¹³ srov. Kaiser, 2009, s. 122.

8 ANTICHARTA

Sdružení Anticharta vzniklo jako tisková kampaň proti Chartě 77.¹⁴ V Rudém právu i v jiných tištěných sdělovacích prostředcích se objevovaly koláže novinových a časopisových titulků, které odsuzovaly Chartisty (např. „*Ztroskotanci a samozvanci*“¹⁵).

Anticharta pořádala zasedání, kterých se účastnili členové československých výborů, spisovatelé, zpěváci, divadelníci i výtvarníci a architekti. První shromáždění Anticharty proběhlo v Národním divadle dne 28. ledna 1977. Jednání se účastnili tajemník ÚV KSČ Josef Havlín, místopředseda vlády ČSR Martin Lúčan, vedoucí oddělení kultury ÚV KSČ Miroslav Müller a vedoucí oddělení kultury KSS¹⁶ Rudolf Jurík, ministři kultury ČSR a SSR Milan Klusák a Miroslav Válek a mnoho dalších stranických a státních představitelů. Jednání zahájil Jan Kozák, který byl předsedou československého svazu spisovatelů a po něm přednesla text provolání s názvem „*Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru*“ Jiřina Švorcová. V provolání například zazněla připomínka 30. výročí osvobození Československa, památka Velké říjnové socialistické revoluce nebo o nutné občanské účasti a zodpovědnosti socialistického umělce a také odsouzení Charty 77.

Pod Prohlášení Anticharty se podepsaly známé osobnosti jako Eva Pilarová, Karel Gott, Karel Svoboda nebo Jiří Korn. Většina umělců se k Antichartě připojila především proto, aby mohla dále působit v oblasti kultury. Svědčí o tom i úryvek z projevu Ladislava Štáidla, který prohlásil: „*Považuji za hlavní úkol využívat naší hudby k potěše lidu, k vyvolávání krásných pocitů a prostřednictvím hudby dále navozovat přátelské vztahy s národy celého světa*“.¹⁷

¹⁴ srov. Karlík, Pokorná, 2002, s. 7.

¹⁵ srov. Karlík, Pokorná, 2002, s. 4.

¹⁶ komunistická strana Slovenska

¹⁷ srov. Karlík, Pokorná, 2002, s. 11.

Hlavní koordinátoři Anticharty se aktivně přikláněli k přísnému potrestání členů skupiny Plastic People a DG 307 za jejich údajné výtržnosti a nelegální životní styl (užívání drog, poškozování cizí věci, apod.). K aktivitě Charty 77 se Anticharta vyjádřila takto: „*Jde o protistátní, protisocialistický, protilidový a demagogický hanopis, který hrubě a lživě pomlouvá Československou socialistickou republiku a revoluční vymoženosti lidu.*“¹⁸ A o jejích konkrétních členech mluví jako o „*pestré směsici lidských a politických ztroskotanců...*“.¹⁹ Úspěchem Anticharty bylo především to, že měli na své straně národní umělce, herce a jiné osobnosti, kteří ovlivňovali občany svou uměleckou tvorbou, a tudíž si občané na tomto základě vytvořili určitý názor na Chartu 77.

¹⁸ srov. Karlík, Pokorná, Anticharta, Praha 2002, str. 17.

¹⁹ srov. Karlík, Pokorná, Anticharta, Praha 2002, str. 17.

9 VÁCLAV HAVEL VE VĚZENÍ

Jak bylo již zmíněno, poprvé byl Václav Havel vězněn v lednu 1977 jako jeden ze tří mluvčích Charty 77. Poté co si zažádal o podmíněčné propuštění, dospěly státní orgány k závěru, že je psychicky zlomen a donutili ho složit funkci mluvčího Charty 77. Členové StB Václava Havla přesvědčili, že Charta 77 již ukončila svou aktivitu. Když jej 20. května 1977 propustili z vyšetřovací vazby, dozvěděl se, že mu ve vězení lhali a den poté uvedl vše na pravou míru v samizdatu i v zahraničních sdělovacích prostředcích.

V říjnu 1977 byl Václav Havel odsouzen k podmíněčnému trestu v délce trvání 14 měsíců za poškozování zájmů ČSSR v cizině. Když se chtěl 28. ledna 1978 zúčastnit plesu železničářů, na který měli všichni Chartisté zakázaný vstup, byl zadržen policií spolu s Pavlem Landovským. Druhý den byli obviněni za útok na veřejného činitele, což si policisté navzájem lživě dosvědčili, a přestože se Václav Havel i P. Landovský proti tomuto nařčení bránili, byli dalšího dne odvezeni do vazby v Praze Ruzyni, kde byli drženi šest týdnů, než bylo stíhání zastaveno.

Krátce po propuštění založil Václav Havel s přáteli Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Ten měl 17 členů, kteří byli zároveň chartisté, kromě manželky Jiřího Lederara, která se poté k Chartě také připojila. Výbor vznikl 24. dubna 1978 a zjišťoval a zaznamenával, kdo byl kdy a za co uvězněn a pokud to bylo v rozporu s lidskými a občanskými právy, informoval o tom světovou veřejnost a mezinárodní organizace na obranu lidských práv. Členové výboru si zaznamenávali konkrétní případy, které důkladně zkoumali, navazovali styky s rodinami uvězněných, také jezdili na soudní líčení a psali sdělení pro občany ČSSR. Mezi aktivity výboru patřila i péče o rodiny uvězněných občanů,

popř. finanční výpomoc. Být členem výboru bylo trestné a každý člen si byl vědom toho, že každým dnem může být zadržen StB.

Na život Václava Havla mělo vliv i tzv. „domácí vězení“. Od 5. srpna 1978, kdy policisté pravděpodobně čekali na to, jestli neudělá nějakou chybu, za kterou by ho mohli předvést k výslechu, byl intenzivně sledován. Toto domácí vězení si „zasloužil“ za svou esej *Moc bezmocných*. Byla to esej k uctění památky Jana Patočky, která se rozšířila nejen v ČSSR, ale i ve světě. Dalším důvodem sledování bylo, že se opět stal mluvčím Charty 77.

Sledování probíhalo takovou formou, že si policisté před byt Havlových přinesli stůl a židle a do bytu nepouštěli nikoho cizího. Poté, co se Václav s Olgou rozhodli odjet na Hrádeček, zjistili, že i tam si policisté stihli zařídit místo pro sledování. Václav Havel mohl vycházet pouze s jejich povolením, ať se chtěl jít projít se psem nebo chtěl jet nakoupit, a do domu nepouštěli nikoho.

Začátkem roku 1979 se musel Václav Havel na čas rozloučit s dlouholetým přítelem P. Landovským, který měl incident s policistou. Policista jej napadl, Landovský se nepřiměřeně bránil a tento konflikt skončil smrtí policisty. Landovský si proto domluvil roční divadelní pobyt v Rakousku, který mu policie povolila, aby odjel z republiky. Naposledy se s Václavem Havlem viděli 5. ledna 1979, když Landovský vezl Václava Havla a Olgu na vlak na Hrádeček. Nakonec tam ovšem pobýval jedenáct let.

Dne 29. května 1979 došlo k zatýkání. V brzkých ranních hodinách bylo zatčeno šestnáct členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Na deset z nich byla uvalena vyšetřovací vazba a byli obviněni z podvracení republiky, kdy jim hrozil trest od tří do deseti let odnětí svobody. Během srpna 1979, kdy byl Václav ve vazbě, dostal nabídku zúčastnit se premiéry své hry v New Yorku. Policie by této možnosti vyhověla pouze pod podmínkou, že se už zpátky do ČSSR nevrátí,

ale Václav Havel ji odmítl. Nechtěl zemi opustit a zradit tím sám sebe a ostatní, kteří mu věřili. Ve vyšetřovací vazbě byl Václav až do října. Dne 22.–23. října 1979 se konal soud. Tento soudní proces byl označen za největší politický proces od padesátých let²⁰. Přestože VONS byla občanská iniciativa, která vycházela z petičního práva, informovala oficiální orgány o všech sděleních a měla podložená svědectví lidí, byl 23. října 1979 vynesena rozsudek, který zněl: „*Ing. Petr Uhl - pět let nepodmíněně, dr. Václav Benda - čtyři roky nepodmíněně, Jiří Dienstbier - tři roky nepodmíněně, Václav Havel - čtyři a půl roku nepodmíněně, Otta Bednářová - tři roky nepodmíněně, Dana Němcová - dva roky podmíněně na pět let.*“²¹ Václav Havel se proti rozsudku odvolal, ale odvolací soud jej potvrdil v plném rozsahu a Václav Havel byl 7. ledna 1980 převezen z pražské věznice do věznice Ostrava – Heřmanice, kde nastoupil k výkonu trestu. Ve věznici byl zaměstnán jako svářeč. Po pobytu v nemocnici na Pankráci se z důvodu vyšetření střev a konečníku, se kterými měl vážné potíže, do Heřmanic už nevrátil, ale 30. července 1981 byl převezen do vězení v Plzni na Borech. Když začátkem prosince 1981 podával žádost o podmíněčné propuštění, žádost mu byla zamítnuta. Dne 7. listopadu 1982 dostal Václav Havel nabídku, že pokud podepíše žádost o milost, bude do týdne propuštěn z vězení. Na rozmyšlenou dostal 7,5 minuty a nabídku odmítl. Byla proti jeho přesvědčení a cti. Když z počátku roku 1983 měl Václav Havel už několikrátý zápal plic, napsala jeho manželka Olga Pavlu Kohoutovi a ten kontaktoval zahraniční politiky. Byl zorganizován výbor za dramatikovo osvobození. Oficiálně byl výkon trestu zrušen 7. února 1983. Václav Havel o ničem nevěděl a velmi ho to překvapilo. Byl odvezen do civilní nemocnice, aby se náležitě uzdravil, na jaře 1983 ho z nemocnice pustili domů, po necelých čtyřech letech věznění.

²⁰ srov. Kriseová, 1991, s. 107.

²¹ srov. Kriseová, 1991, s. 110.

Václav Havel se dokonce neformálně stal uznávaným lídrem Charty 77, protože za dobu, kdy byl vězněn, vzrostla jeho reputace doma i v cizině. Mimo jiné byl v únoru 1980 jmenován čestným členem Svobodné akademie umění v Hamburku a v červnu 1981 dostal pařížskou divadelní cenu „*Prix plaisir du théâtre*“ za svou hru *Protest*. Získal i mnohá jiná ocenění, například čestný doktorát Univerzity v Torontu nebo francouzské univerzity Toulouse-Le Mirail.

10 DOPISY OLZE

Kapitola je věnována knižnímu souboru dopisů psaných ve vězení. Pobyť Václava Havla ve vězení je velice důležitá a zajímavá kapitola jeho života. Dopisy manželce Olze pro něj byly jediným kontaktem se světem a s přáteli. Při četní knihy je nejzajímavější to, kolik emocí může jeden jediný člověk vložit do dopisu. V každém z uvedených dopisů je zřejmé, že se potýkal s náhlými změnami nálad, kdy byl v depresi a kdy byl naopak pozitivně naladěný. Jeho úzkost je v některých dopisech velmi znatelná. Muselo být pro něj nesnesitelné, když čekal na odpověď od Olgy a žádná nepřicházela. Nevěděl, zda jí jeho dopisy přicházejí či zda už na něj nezapomněla. A také dopisy, které měly začerněná slova nebo řádky, musely být velmi trýznivé. Začernování se provádělo, když byly v dopise nevhodná slova nebo věty, které se nezamlouvaly vězeňským strážníkům. Ze začátku to byly dopisy o všedních problémech. Postupně se začal zabývat pochmurností cely, vlastními náladami, zdravotním stavem, přemýšlením o přátelích, starostí o Olgu, co s ní je a bude, zda není sama, zda má společnost, zda se netrápí apod. a časté otázky, proč nepíše, co se děje a zda jí dopisy chodí. Poté zopakoval, co psal v předchozích dopisech, kdyby náhodou opravdu nedošly. Když nějaký dopis nebo zprávu dostal, reagoval na každou větu z dopisu.

Kniha obsahuje celkem 144 dopisů, z období červen 1979 až září 1982, a to z vyšetřovací vazby v Praze-Ruzyni (dopisy č. 1–17), z věznice v Heřmanicích (dopisy č. 18–86) a z věznice v Plzni-Borech (dopisy č. 87–144). Jedná se o záznamy, postřehy, myšlenky, úvahy a také přání za několik předešlých dní, protože ve vězení nebyla možnost posílat dopisy denně. Jak se později zjistilo, 4 dopisy nebyly doručeny vůbec a několika dalších bylo zadrženo, tím pádem dal Havel novému dopisu pořadové číslo dopisu zadržného. Číslo uváděl přímo do dopisu.

Z těchto informací vyplývá, že dopisů bylo mnohem víc, ale mnohé nebyly ani odeslány. Vybrala jsem dva dopisy pro ukázkou a pro srovnání, které se mi zdáli nejzajímavější.

Prvním je dopis z 3. 11. 1979, který dokončil a nechal odeslat 6. 11. 1979. Radostně vzpomíná na návštěvu Olgy a omlouvá se za své zmatené chování, protože toho na něj bylo moc. Poté se rozplývá nad dopisy a pohledy, které se zpožděním dostal. Všechny úvahy mají velice pozitivní ráz a je vidět, že pro tuto chvíli je s rozsudkem vyrovnaný. V dopise se ještě zabývá myšlenkou, že jeho trest v délce trvání čtyři a půl roku zahrnuje i jeho ostatní činy, o nichž v rozsudku není zmínka a za které nikdy odsouzen nebyl. Dodává však, že si za svými činy stojí a nelituje jich. V celém dopise se snaží Olgu ujistit, že je v pořádku a smířený s momentální situací. Pak se zamýšlí nad tím, proč Olga přišla s návrhem, aby změnil názor na své činy a pokud bude možnost, všechna stanoviska odvolal. V dopise se těmito úvahami zabývá ze všech úhlů pohledu a nakonec dospívá k závěru, že se za svá rozhodnutí nestydí, že i ona měla stejný názor jako on, tak proč jej měnit. Zamýšlí se i nad rozsudkem a vyřčeným trestem. Propočítává, že když sečte délku trestu, k tomu přidá trvání podmínky a odečte měsíce, které už má za sebou, skončí jeho pobyt ve vězení datem 22. září 1984. V další části dopisu se snaží nabádat Olgu, aby se věnovala všemu, co má ráda, aby nepřemýšlela nad délkou doby, kterou ještě bude sama a věnovala se společenskému životu a přátelům. Dopis zakončuje tím, že spolu zvládli leccos, a tak přežijí i tuto situaci. Zdůrazňuje, že se musí navzájem podporovat, že to oba budou mít těžké a Olga možná ještě těžší. Dále v dopise řeší úkoly, o které prosí Olgu, a různé jiné povinnosti, jako je lakování automobilu, o čemž má rozhodnout sama, nebo prosí, aby mu jednou za čas napsala delší dopis o tom, jak se má ona nebo jejich přátelé, známí a členové rodiny a aby svou reakcí na jeho dopisy dala

najevo, že jí všechny došly, a že informace od něj čte a registruje, přestože chápe, že jí psaní dopisů příliš nebaví.

Potom popisuje další den, který pro něj byl relativně dobrý, protože dostal dobré jídlo a také vitamíny, které mu Olga při návštěvě přinesla. Usoudil, že už mu bude jenom dobře. Vzkazuje pozdravy pro všechny známé a opět nabádá Olgu: „*Bud' klidná, vyrovnaná, veselá, pracovitá, společenská, na všechny milá, optimistická, pěstuj se, hezky se oblíkej, říkej samé chytré věci, neodkládej nepříjemné povinnosti, studuj pozorně mé dopisy a snaž se plnit mé úkoly, bud' odvážná a zároveň rozvážná, myslí na mě v dobrém, lituj mě, ale zas ne moc, abys nebyla smutná, neztrácej naději a měj mě ráda!*“²². Poté se ještě zmiňuje o změnách ve vězení a posílání balíčků, např. se již dále nesmějí posílat potraviny, a také o svém obhájci, se kterým je velmi spokojen a po obdržení rozsudku bude psát podklady pro odvolání, aby jej mohl podat. Skutečně se dá říci, že v dopise je znatelné pochopení a smíření se svým momentálním stavem a snaží se k tomu pochopení přivést i Olgu.

Druhý poutavý dopis psaný ve dnech 1.–5. 8. 1981 má číslo 87 a je prvním dopisem poslaným z Plzeňské věznice. Oznamuje Olze, že byl odvezen z Pankráce, kde byl hospitalizován, do věznice v Plzni-Borech. Jeho první dojem na tuto věznici je převážně pozitivní, sám ale uznává, že nemůže dělat unáhlená rozhodnutí, protože neví, na jaké pracoviště bude zařazen. Později v dopise uvádí, že není na pracovišti, které ho lákalo, ale přesto na velmi dobrém. Konkrétní informaci o pracovišti nezmiňuje. Dále rekapituluje předchozí dopisy. Zmiňuje se také o návštěvě, která by se měla v nejbližších dnech konat, a co má Olga poslat v balíčku. Jeho přání byla vždy podobná: cigarety a čaj. Nadšeně píše o tom, že mu mohou být rodinou předplaceny různé časopisy, a proto prosí Olgu, aby mu určitě nějaké časopisy předplatila, ale že to

²² srov. Havel, 1990, s. 36.

nechá na jejím uvážení, protože neví, které časopisy vychází a které již ne. Každopádně uvádí, že Mladý svět odebrat nechce. Mimo jiné konstatuje, že 29. 8. 1981 bude mít polovinu trestu za sebou a bude psát k okresnímu soudu žádost o podmíněčné propuštění a oznamuje Olze, že s Ivanem také mohou nějakou žádost napsat a připojit se tím k té jeho. Doporučuje jí, aby se poradila s jeho obhájcem, který jim s dopisem pomůže. Dále oznamuje, že o jeho možném podmíněčném propuštění bude rozhodovat soud na veřejném zasedání a on by si přál, aby se toho také zúčastnila i s jeho bratrem, ostatními známými a jeho obhájcem, jehož přítomnost může ovlivnit případné propuštění.

Z dopisu je citelné, že přesunem do jiné věznice byl Václav Havel nadšen, svět se mu zdál zase o něco lepší a hezčí, protože bude moci mít díky časopisům lepší kontakt s vnějším světem. Navíc to, že bude žádat o podmíněčné propuštění, mu také dává novou naději, že bude brzy s těmi, které má rád a na kterých mu záleží.

Další kapitola knihy nazvaná „Reálie“ pojednává o zatčení a procesu, poté o vlastní obhajobě členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a členů Charty 77. Jsou to různé dopisy adresované soudům, senátu i prezidentu republiky. Z dopisů lze lehce vyčíst, že jejich argumenty byly pádné, a že adresáti se měli nad nimi zamyslet a konat tak, aby nedocházelo k rozporu se zákonem a ne si naopak přizpůsobovat zákon podle svých činů a stát si za neomylností státu i všech rozhodnutí. Překvapivé je, kolik lidí bylo odsouzeno pouze za to, že řekli svůj názor, projevíli nesouhlas se zacházením s lidmi nebo jen bránili příbuzné. Všechny tyto výše zmíněné projevy byly brány jako útoky na veřejné činitele, protistátní činnost, pobuřování nebo propagace něčeho, co ve státě není vůbec možné a dokonce nepřípustné. Státní orgány, státní instituce, soudy ap. se nezabývaly tím, že byla porušena lidská práva, která se stát zavázal dodržovat, ale naopak odsuzovaly občany aktivity, na které měli podle zákona právo.

11 ŽIVOT VÁCLAVA HAVLA PO JEHO PROPUŠTĚNÍ V ROCE 1983

V roce 1982 plánovala státní bezpečnost ukončení činnosti Charty 77, ale jejich plány se neukázaly tak jednoduché, jak by se mohlo zdát, protože signatáři Charty 77 byli po celém území republiky a prezident Gustav Husák a především jeho garnitury, přestali stupňovat tresty činů proti opozici. Do roku 1989 se žádný zásah proti politické opozici nekonal. Co se týče komunistické propagandy, zmiňovala se o Václavu Havlovi minimálně, a když jej jmenovat musela, byla velmi opatrná v tom, jak se o něm vyjadřuje. Nechtěla mu dělat žádnou reklamu.

Propuštění Václava Havla bylo bráno pouze jako přerušení jeho trestu na doléčení a 29. listopadu 1983 se měl do výkonu trestu opět vrátit; zbývalo mu deset měsíců. V září 1983 však došlo k prezidentské amnestii a celý zbytek trestu byl Václavu Havlovi zrušen.

Po návratu z vězení měl nejen Václav Havel, ale i ostatní propuštění členové Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných pocit, že musí dát světu najevo, že je vězení nezlomilo a že si pořád stojí za svými názory i za svým přesvědčením. Dilema vyřešil tak, že 10. dubna 1983 poskytl rozhovor francouzskému deníku *Le Monde*.

První rok pobytu Václava Havla na svobodě byl ve znamení depresí a nevrátil se do stejné pozice, ve které byl před zatčením. Také obnovil vztah s milenkou Annou Kohoutovou a začal si pár dalších intimních poměrů. Největší avantýrou byl vztah s psycholožkou Jitkou Vodňanskou, kvůli které se chtěl nechat i rozvést. Manželka Olga však byla ochotná jeho vztah tolerovat natolik, že Jitku Vodňanskou nechala u nich bydlet.

Během dalších let se dařilo Václavu Havlovi i psaní nových celovečerních her. *Largo Desolato* vyšlo v roce 1984, *Pokoušení* o rok později a *Asanace* v roce 1987. Dále se zabýval příležitostným

filosofováním a na Hrádečku pořádal sezení s filosofickými akademiky a také s křesťanskými intelektuály. Uspořádal filosofický sborník *Hostina* a snažil se, aby různí myslitelé přijížděli do Prahy a přednášeli. Politické dění pro něj nebylo momentálně důležité. Hlavně proto, že se nacházelo ve stavu stagnace.

Vězení bylo v životě Václava Havla zlomovým okamžikem. Před vězením byl nadšeným aktivistou, ale po propuštění se stal více hloubavým a svou aktivitu se snažil omezovat, aby mohl řešit důležitější a zásadní věci. Nasvědčuje tomu i fakt, že se dobrovolně izoloval od svých přátel. Vytvořil si pouze vlastní pracovní skupinu přátel a známých, kterým zadával různé úkoly. Ženy měly předávat informace ústní formou nebo korespondencí, které byly natolik důležité, že měl Václav Havel strach je svěřit do rukou pošty. Měl i svou neoficiální sekretářku, která pracovala především jako překladatelka dopisů do anglického a německého jazyka. Muži v jeho pracovní skupině měli role řemeslníků, měl také tajemníka Jana Kašpara, který byl jeho pomocníkem „pro všechno“, nebo domovníka na Hradečku.

Charta 77 se rozdělila na dva pomyslné tábory: „uhlovský“ a „bendovský“. Každý tábor měl snahu o růst Charty. Václav Benda se svými příznivci prosazovali orientaci na katolickou církev. Považovali to za krok, který by při případném získání církevního proudu, mohl otevřít chartistům nové možnosti rozvoje. Václav Havel se k této variantě nepřikláněl už proto, že věděl, že například kněží se snaží chartistům stranit, aby neměli problémy. Pouze pražský arcibiskup František Tomášek se odvážil s chartisty spolupracovat. Dokonce každý rok žehnal novým mluvčím Charty 77. Z katolíků byli velmi aktivní Slováci a Moravané. Pořádali masové akce, dokázali sehnat dvacet šest tisíc podpisů na žádost o návštěvu papeže Jana Pavla II. v Československu nebo v červnu 1985 na Velehradě „vypískali“ komunistického ministra kultury Milana Kusáka za jeho projev.

Druhý tábor se rozhodl pro založení mírové skupiny, kterou měli vést Václav Havel a Ladislav Lis. Postoj Václava Havla k tomuto mírovému hnutí rozebírá ve své eseji *Anatomie jedné zdrženlivosti* z dubna 1985. Neměl zcela vyhraněný názor, podle něj ještě nebyl čas k aktivní politické práci, což mu nevadilo, protože se v této chvíli zabýval především kulturou.

Václav Havel se v roce 1985 spřátelil s Jáchymem Topolem a Ivanem Lamperem, kteří ve stejném roce začali vydávat samizdat *Jednou nohou*. Václav Havel k nim přidal svůj příspěvek *Šest poznámek o kultuře* a z tohoto magazínu vznikl kulturně-politický a pro své otevřené názory velice radikální časopis *Revolver Revue*. V redakci tohoto časopisu poznal Václav Havel nové mladé přátele. Kromě dvou již zmíněných

např. i Alexandra Vondru²³. Další změnou v životě Václava Havla bylo, že mu byl do jeho vlastnictví navrácen byt na Engelsově nábřeží, které se nachází v historickém centru Prahy, Václav se tedy mohl přestěhovat z Dejvic, kde bydlel se svým bratrem i jeho ženou. V březnu 1985 byl v Sovětském svazu zvolen novým generálním tajemníkem ÚV KSSS Michail Sergejevič Gorbačov. Zasloužil se o necenzurovanou svobodu projevu a větší informovanost lidu o činnosti státních orgánů a také se pokusil o vyřešení problému v rámci stagnující sovětské ekonomiky.

V Československu se určité uvolňování systému začalo projevovat o něco později a Charta 77 využila nové příležitosti v lednu 1987. Vyšlo *Slovo ke spoluobčanům*, které nabádalo k větší aktivitě a boji za svobodu jedince. Autorem výzvy byl Václav Havel, který se opět rozhodl aktivně věnovat politice. Mezi policií a chartisty se vytvořila relativní rovnováha. Policisté už tolik nezasahovali do života Václava Havla, nepronásledovali ho na každém kroku, jeho byt byl „pouze“

²³ Nyní je ministrem obrany

monitorován, na Hrádečku byla sice postavena nová pozorovatelná, ale spíše než ke sledování Václava Havla sloužila k policejním večírkům. Představitelé normalizační garnitury byli nuceni se s opozicí sžít, a tak alespoň občas zorganizovali politický proces proti nějakému chartistovi nebo lidem na okraji disidentu, zřejmě proto, aby dali najevo, že pořád mají moc.

Co se týče kultury, došlo v ní k menší revoluci na jaře 1988, když se v ostravském Divadle Petra Bezruče i v pražském Realistickém divadle rozhodli zařadit do programu hru Václava Havla *Asanace*. Státní bezpečnost si sice oba ředitele zavolala a donutila je *Asanaci* stáhnout, ale byl to další krok proti režimu. O pár měsíců později, 3. září 1988, improvizovaně uvedl Jan Rejžek na scénu folkového festivalu v Lipnici Václava Havla, který sklidil velký potlesk. Ani jednoho nepostihl žádný trest.

Dne 21. srpna 1988 proběhla v Praze demonstrace. Svolali jí mladé opoziční ročníky²⁴ a Nezávislá mírová sdružení, která chtěla dát najevo, že bude riskovat a pořádat zakázané demonstrace. Překvapila tím nejen policii, ale i chartisty. V Chartě vznikl velký spor mezi některými členy, zda začít demonstrovat nebo zůstat u starých způsobů ve formě prohlášení. Jan Ruml byl jedním z hlavních hlasů, které chtěly proti komunistickému režimu demonstrovat. Václav Havel nebyl proti demonstrování, ale s demonstracemi souhlasil nebo je zavrhoval podle aktuálních okolností. Účastnil se např. shromáždění ke Dni lidských práv, které se konalo 10. prosince 1987, a podepsal i žádost o jeho povolení. Na nepovolená shromáždění Václav Havel nechodil, až na jednu demonstraci, která proběhla 28. října 1988 a byla svolaná všemi opozičními skupinami. Dne 10. prosince 1988 opět na Den lidských práv

²⁴ např. nominálně monarchistické České děti Petra Placáka a undergroundové skupiny

se konalo povolené shromáždění na Škroupově náměstí. Václav Havel zde vystoupil jako jeden z řečníků a sklídl velký potlesk.

12 ROK 1989

Již začátkem roku 1989 se Václav Havel potýkal s obžalobami proti své osobě a s vězením. Dne 16. ledna se Václav Havel dostavil na Václavské náměstí, kde jeho přátelé pokládali věnce k soše svatého Václava, které vzápětí policisté odnášeli. Václav se aktu pokládání věnců neúčastnil, pouze tomu přihlížel, a když začali policisté dav rozhánět, rozhodl se jít domů. To se mu ovšem nepodařilo, jelikož byl zadržen dvěma policisty. Před soudem, který se konal 21. února 1989, byl obviněn z podněcování účasti na manifestaci a ze zabraňování výkonu opatření - vyklizení Václavského náměstí a výkonu pravomoci veřejného činitele. Byl odsouzen na devět měsíců nepodmíněně, a protože byl jednou za podobný trestný čin odsouzen, byl zařazen do druhé nápravné skupiny. Václav Havel se ihned odvolal a spolu s ním se proti rozsudku odvolali i Olga a Václavův bratr Ivan.²⁵ Po odvolání byl Václavovi Havlovi trest snížen na osm měsíců a pouze v první nápravné skupině. Tímto odsouzením chtěl dát komunistický režim pravděpodobně najevo, že pokud neustanou demonstrace, budou všichni aktivní účastníci také pozatýkáni a odsouzeni.

Václav Havel si ve vězení uvědomil, že režim se začíná rozpadat zevnitř. Například mu byla dvakrát tajně umožněna schůzka s Olgou nebo jej chodili navštěvovat policisté, diskutovali s ním a někteří z nich dokonce kritizovali režim. Také tomu nasvědčuje fakt, že i když byl Václav Havel politickým vězněm, dostal vězení na Pankráci a dokonce mu byla přiřazena speciální cela pro cizince a byli mu důkladně vybráni spoluvězni.²⁶

Za 10 dní po Václavově uvěznění byla veřejně v rádiu Svobodná Evropa vyhlášena žádost o jeho propuštění a byla také zveřejněna jména

²⁵ Srov. Kriseová, 1991, s. 141, 142.

²⁶ Srov. Kaiser, 2009, s. 198-199.

několika signatářů. Poprvé se mezi podepsanými objevili i herci a zpěváci, kteří se dříve od takových aktivit distancovali²⁷. Na popud Andreje Kroba²⁸ se rozhodli, že se za Václava Havla postaví. Zorganizovali podpisovou akci za jeho propuštění po polovině trestu. Nejdříve se zdálo, že tato akce nebude mít úspěch, ale právě po odvysílání na rozhlasových stanicích se z této aktivity stala celonárodní akce. K soudu přišla stovka občanů, aby Václava Havla podpořili. Po nasbírání 3800 podpisů byl Václav Havel 17. května 1989 propuštěn na podmínku, kde ho čekali všichni přátelé, kteří uspořádali večírek na uvítanou. Režim si uvědomil, že uvězněním Václava lidé projeví nevoli a s nimi i ti, kteří se dříve báli a že bude nesmírně těžké a možná nemožné tento vývoj společnosti zastavit.

Dalším prostředkem projevu společnosti byl časopis *O divadle*, který založila v roce 1986 Olga, a Václav Havel se na něm také podílel.

V červnu 1989 se Václav Havel účastnil na petici *Několik vět*. Šlo o iniciativu Charty 77, která požadovala např. propuštění všech politických vězňů, svobodu vyjadřování ve sdělovacích prostředcích, možnost volného shromažďování nebo veřejné diskuse. Do začátku listopadu 1989 podepsalo petici na čtyřicet tisíc lidí, mezi nimiž byly i známé osobnosti jako zpěvačka Hana Zagorová nebo malíř Jan Bauch. Proti petici byla zahájena kampaň v médiích jako reakce režimu, která ale skončila bez žádoucího efektu.

Když v Praze proběhla 17. listopadu 1989 studentská demonstrace, která byla potlačena policií, zvedla se vlna odporu ve společnosti a tím začala Sametová revoluce²⁹. Již o dva dny později začal Václav Havel iniciovat prohlášení *Občanského fóra (OF)*, které mělo za cíl stát v čele

²⁷ viz kapitola 8

²⁸ český divadelní scénárista a režisér

²⁹ období změn v Československu mezi 17. listopadem 29. prosincem 1989, díky níž došlo k pádu komunistického režimu

masových demonstrací a komunikaci se státní mocí, a stal se jeho spoluzakladatelem. Mezi významné reprezentanty OF patřili kromě Václava Havla např. Petr Pithart, Michael Kocáb, Petr Uhl a také někteří komunisté. Na Slovensku vzniklo obdobné sdružení *Verejnost proti násilliu (VPN)*. Během následujících týdnů došlo k jednání s vládou o jejím odstoupení. Členové vlády se nebránili také proto, že už nezvládali potlačovat a umírňovat demonstrující skupiny lidí. Ve dnech 20.–26. listopadu 1989 se v Praze i po celé republice rozšířily mohutné demonstrace, které vyvrcholily v Praze na Letenské pláni za účasti cca milionu občanů. Dne 24. listopadu 1989 odstoupil ze své funkce generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš a posledním generálním tajemníkem se stal Karel Urbánek, který rezignoval v prosinci 1989. Dne 26. listopadu 1989 se poprvé setkalo OF s představiteli federální vlády ČSSR a výsledkem bylo, že její předseda Ladislav Adamec odsouhlasil vznik vlády, ve které by mělo působit i OF. Po dvouhodinové generální stávce z 27. listopadu 1989, která proběhla na podporu požadavků OF, došlo ke zrušení článku č. 4 Ústavy ČSSR o *vedoucí úloze KSČ ve společnosti* a článku č. 16 o *výchově k duchu marxismu-leninismu*. Ve stejný den byl zveřejněn také program OF s názvem „*Co chceme*“, který žádal pluralitní společnost a sociálně tržní model ekonomiky. Nově vytvořená vláda Ladislava Adamce z 3. prosince 1989 vzbudila nesouhlas u OF a VPN, protože v ní stále převažovali ministři KSČ v poměru 16:5. Dne 7. prosince 1989 podala vláda demisi a 10. prosince 1989 odstoupil ze své funkce i prezident Gustav Husák, který ještě jmenoval novou vládu. Předsedou *Vlády národního porozumění* se stal Marián Čalfa. Nová vláda měla 10 ministrů za KSČ a 11 ministrů nekomunistických. Stejněho dne byl Václav Havel navržen na funkci prezidenta ČSSR. Oficiální nominaci vyhlásil Jiří Bartoška na poslední velké manifestaci Občanského fóra v Praze. Dalšími kandidáty byli Alexander Dubček a Ladislav Adamec. Při přípravách

na kandidaturu byl nutný odpočinek Václava Havla a s tím bylo spojeno i odmítání veškerých návštěv.

Dne 29. prosince 1989 zvolilo Federativní shromáždění Václava Havla prezidentem ČSSR a Alexander Dubček se stal předsedou Federálního shromáždění ČSSR. Jak uvádí Daniel Kaiser, Václav Havel byl v dané době svými činy často přirovnáván k prvnímu československému prezidentovi Tomáši G. Masarykovi.³⁰

³⁰ Srov. Kaiser, 2009, s. 240.

13 ROK 1990–2003

Tato kapitola by měla sloužit pouze jako přehled nejdůležitějších změn v životě i v kariéře Václava Havla.

První roky působení Václava Havla ve funkci prezidenta republiky se vyvíjely pokojně. Dne 5. července 1990 byl Federativním parlamentem demokraticky znovu zvolen prezidentem Československé federativní republiky. V podstatě první problém se objevil v roce 1992, kdy se začalo stupňovat napětí mezi českými a slovenskými členy parlamentu. V polovině roku 1992 přijal Slovenský parlament „Deklaraci o nezávislosti slovenského národa“, s čímž Václav nesouhlasil, a proto dne 20. července 1992 abdikoval na funkci prezidenta ČSFR. Hlavním důvodem bylo, aby vytvořil prostor pro politickou liciaci rovnocenným partnerům - ODS v čele s Václavem Klausem a HZDS v čele s Vladimírem Mečiarom. Řízení státu se ujal federální premiér Jan Stránský a začalo se jednat o rozdělení ČSFR na Českou a Slovenskou republiku. Václav trávil svůj volný čas na Hrádečku, kde si užíval chvíle klidu a volna, scházel se s přáteli a rozmýšlel, jak vysvětlí, proč se rozhodl kandidovat na místo prvního českého prezidenta, přestože vyjádřil několik razantních rozhodnutí.

Dne 25. listopadu 1992 přijal parlament zákon o rozdělení České a Slovenské federativní republiky k 31. prosinci 1992. Po 1. lednu 1993 se konaly volby prezidenta České republiky a dne 25. ledna 1993 jím byl Poslaneckou sněmovnou zvolen Václav Havel. Jeho protikandidáty byli Marie Stiborová za KSČM a Miroslav Sládek za SPR-RSČ³¹. Během jeho prvního pětiletého působení mu klesla popularita u občanů, neboť udělil 3 amnestie: první cyklistovi Šimůnkovi, který při nebezpečném předjíždění zavinil nehodu a usmrtil několik lidí, druhou Martě Chadimové

³¹ Sdružení pro republiku - Republikánská strana Československa

v procesu s klášteřem premonstrátů a třetí, pravděpodobně nejvážnější, byla udělená Martinu Odložilovi, který zabil svého otce. Všichni dostali amnestii proto, že byli Václavovi přátelé nebo jejich příbuzní. Důvodem tohoto mírného poklesu popularity byl tedy především pocit občanů, že obhajoba spravedlnosti, na které si celý život tak zakládal, již není tolik důležitá.

Dne 21. ledna 1996 zemřela po dlouhé těžké nemoci Václavova manželka Olga, která založila roku 1992 Nadaci Olgy Havlové a byla její předsedkyní. Hlavním cílem této nadace, která funguje dodnes a každý rok uděluje Cenu Olgy Havlové³², je pomáhat lidem se zdravotním postižením, opuštěným a diskriminovaným lidem a snaha začleňovat lidi s různými problémy do společnosti. Ve stejném roce, kdy zemřela jeho žena, mu byl udělen Velký rytířský kříž Velké Británie. Celý rok 1996 byl pro Václava Havla velice těžký. Vážně onemocněl rakovinou plic, po operaci se vše zkomplikovalo ještě zápallem plic, při němž bojoval o život. Po celý čas mu byla oporou česká herečka Dagmar Veškrnová, se kterou po uzdravení, dne 4. ledna 1997, uzavřel manželství. Ve stejném roce spolu založili nadaci *Vize 97*, která působí v sociální, zdravotnické, vzdělávací a kulturní oblasti. Nadace *Forum 2000* vznikla také v roce 1997. Tato nadace je mezinárodní uznávaná a jejím hlavním programem je každoroční pořádání konferencí za účelem projednávání klíčových problémů civilizace jako např. náboženských nebo kulturních konfliktů. Dne 20. ledna 1998 byl podruhé zvolen prezidentem ČR. Měl velký podíl na vstupu České republiky do NATO, což se uskutečnilo dne 12. března 1999.

Dne 2. února 2003 opustil funkci prezidenta České republiky i politický život. Roku 2010 začal režírovat svou hru *Odcházení*, kterou napsal v roce 2008. Filmová premiéra se konala dne 24. března 2011

³² Uděluje se osobě, která se v daném roce velmi zasloužila o zlepšení podmínek života lidí s postižením.

a zazářili při ní jeho manželka Dagmar Havlová, Eva Holubová, Josef Abrahám, Jaroslav Dušek a mnoho dalších.

14 ZÁVĚR

Když jsem diskutovala se svými známými o tématu své bakalářské práce, zjistila jsem, že opravdu platí rčení „*Kolik lidí, tolik názorů*“. Každý má na Václava Havla svůj názor, ať už pozitivní nebo negativní.

Václav Havel překonal mnohá úskalí a šel si za svým cílem, i když ho mnohdy za to čekal tvrdý trest. Chtěl, aby Československo bylo státem, kde platí právní normy a neubližuje se nevinným a bezbranným. Ve své funkci prezidenta bylo jeho snahou udělat Českou republiku demokratickým státem, kde nejsou politické strany, ale spíše politici různých názorů.

Pro mě je a bude pan Václav Havel velkou osobností, která se může rovnat pouze 1. prezidentovi Československé republiky, T. G. Masarykovi. Bylo velmi překvapující, kolik informací navíc jsem se toho o panu Václavovi Havlovi dozvěděla. Např. jak se do všeho pouštěl s nadšením, rád se dozvídal nové informace a vyzkoušel různé činnosti, které pro ně byly nové. Jeho síla a odhodlání by měly být pro mnoho lidí inspirací.

Takto vidím já posledního československého a prvního českého prezidenta a především díky němu mohu být hrdá na to, že jsem občankou České republiky.

LITERATURA

Knižní zdroje:

KAISER, D. *Disident Václav Havel 1936–1989* Praha: Ladislav Horáček – Paseka, 2009. ISBN 978–80–7432–012–5.

HAVEL, V. *Dopisy Olze*, Brno: Atlantis, 1990. ISBN 80–7108–009–8.

KRISEOVÁ, E. *Václav Havel životopis* Brno: Atlantis, 1991. ISBN 80–7108–024–1.

HAVEL, V. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvížd'adou)* Praha: Melantrich, 1990. ISBN 80–7223–042–8.

KARLÍK, V., POKORNÁ, T. *Anticharta* Praha: Společnost pro Revolver Revue, 2002. ISSN 1210–2881.

JIČÍNSKÝ, Z. *Charta 77 a právní stát* Brno: Doplněk, 1995. ISBN 80–85765–43–8.

GRUNTORÁD, J. UHL, P., *O Československém vězenství (Sborník Charty 77)*, Praha: Orbis 1990. ISBN 80–235–0009–0.

LACINA, J. *Havel na hrad!*, Praha: Duel s.r.o., 1998. ISBN 80–86–187–02–0.

CÍSAŘOVKÁ, B., PREČAN, V. *Charta 77: Dokumenty 1977–1989*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i., 2007. ISBN 978–80–7285–085–3.

PREČAN, V. *Kniha Charty–Hlasy z domova 1976–77*, Köln: INDEX, 1977. ISBN nevedeno.

SUK, J. *Labyrintem revoluce*, Praha: Prostor, 2009. ISBN 978–80–7260–219–3.

Internetové zdroje:

<http://www.vaclavhavel-library.org/>

<http://www.nadaceof.cz/>

<http://www.cts.cuni.cz/~havel/>

http://www.artmuseum.cz/smer_list.php?smer_id=132